

Sivistysvaliokunnalle

U 28/2021 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi tekoälyn harmonisoiduksi sääntelyksi (Artificial Intelligence Act); asiassa saatu valtioneuvoston jatkokirjelmä 8.9.2023

Säveltäjäin Tekijänoikeustoimisto Teosto edustaa lähes 40 000 suomalaista musiikin säveltäjää, sanoittajaa, sovittajaa ja kustantajaa. Kiitämme mahdollisuudesta saada lausua U-jatkokirjelmästä ja lausumme kunnioittavasti seuraavaa.

Ydinviesti

- Euroopan parlamentin esittämät muutokset tekoälyasetukseen ("asetus") koskien perustamalleille kohdistettavia läpinäkyvyyden vaatimuksia ovat oikeasuuntaiset. Avoimuus ja läpinäkyvyys tekoälyn kouluttamiseen käytetyn aineiston osalta on paitsi tekijänoikeuden haltijoiden, myös laajemmin luovien alojen ja eurooppalaisen sisällöntuotannon toimintaedellytyksille ratkaisevan tärkeää. Suomen tulisi tukea perustamallien läpinäkyvyysvelvoitteita, jotta varmistetaan tekijänoikeudenhaltijoiden mahdollisuudet huolehtia oikeuksistaan ja suomalaisen luovan alan kasvumahdollisuudet tulevaisuudessa.

Tekoäly tarvitsee oikeudenmukaiset pelisäännöt

Tekoälyn viimeaikainen kehitys on ollut ennennäkemättömän nopeaa. Kehityksen seurauksena vallitseva tilanne on muuttunut ratkaisevasti vuodesta 2021, jolloin Euroopan komissio antoi ehdotuksensa tekoälyasetukseksi. Nyt neuvoteltavassa asetuksessa onkin huomioitava kehittyneiden tekoälysovellusten vaikutukset niille markkinoille, joilla tekijänoikeuksien alaista sisältöä tuotetaan, lisensoidaan ja hyödynnetään.

Viimeisen reilun vuoden aikana suuren yleisön saataville on ilmestynyt tekoälysovelluksia, jotka tuottavat yhä korkealaatuisempaa sisältöä. Muutamina esimerkkeinä voidaan mainita OpenAI:n ChatGPT, StabilityAI:n Stable Diffusion, Googlen MusicLM ja Midjourney. Nämä sovellukset ovat kykeneviä tuottamaan sisältöä, jota on paikoin jo vaikea erottaa ihmisen luomista teoksista.

Yhteistä näille sovelluksille on, että ne ovat hyödyntäneet, ja hyödyntävät edelleen, laajaa massaa olemassa olevia tekijänoikeudella suojattuja teoksia. Olemassa olevien teosten avulla sovellusten mallit opetetaan tuottamaan alati korkealaatuisempaa sisältöä lähes reaaliaikaisesti ja alenevin rajakustannuksin ilman, että käytöstä on sovittu oikeudenhaltijoiden kanssa. Tämä olemassa olevan aineiston laajamittainen

hyödyntäminen on ollut edellytys sille, että sovellukset ovat kyenneet saavuttamaan nykyisen tasonsa.

Tekoälysovellusten aikaansaamat lopputuotokset kilpailevat kuitenkin samoilla markkinoilla olemassa olevien, ihmisten luomien teosten kanssa. Tämä johtaa epäterveeseen kilpailuasetelmaan, jossa ylikansalliset digijätkit kykenevät kilpailemaan tekijöiden ja eurooppalaisten luovan alan yritysten kanssa sisällöillä, jotka pohjautuvat oikeiden tekijöiden luomien teosten hyödyntämiseen. Alkuinvestointien jälkeen yhden sisältöyksikön tuottaminen tekoälyllä aiheuttaa olemattoman rajakustannuksen. Tämän epäterveen kilpailuasetelman seurauksena on olemassa konkreettinen riski siitä, että tekijänoikeudella suojattuja teoksia oikeudetta hyödyntävä tekoälysisältö syrjäyttää markkinoilla ihmisten luomat teokset. Ellei sisältöjen käytöstä tekoälyn kouluttamiseen sovita tekijänoikeudenhaltijoiden oikeussuojaa kunnioittaen, eurooppalaisen luovan talouden tuottama lisäarvo uhkaa valua ylikansallisille digijäteille.

Lupaa käyttää olemassa olevia teoksia sovellusten kehittäjät eivät ole oikeudenhaltijoilta kysyneet. Käytäntö on myös osoittanut, että sovellukset eivät oma-aloitteisesti raportoi käyttämästään lähdeaineistosta - ainakaan siinä laajuudessa, mitä käytöstä sopiminen (tai sen kieltäminen) edellyttäisi.

Tekijänoikeus antaa tekijänoikeuden haltijoille yksinomaisen oikeuden päättää teoksensa hyödyntämisestä. Teosten käyttö tekoälyn kouluttamiseen edellyttää tekijän tai muun oikeudenhaltijan lupaa.

Jotta oikeudenhaltijat voivat - tekijänoikeuden mahdollistamalla tavalla - joko lisenoida tai halutessaan kieltää, teostensa käytön tekoälyn kouluttamisessa, tulee sovelluksen kehittäjillä olla riittävän läpinäkyvyyden velvoite raportoida mitä aineistoa mallin kouluttamiseen on käytetty. Ilman tällaista raportointivelvoitetta oikeudenhaltijat eivät voi tietää mitä teoksia mallin kouluttamisessa on käytetty ja tekijän on käytännössä mahdotonta huolehtia omaisuudensuojastaan.

Euroopan parlamentin ehdotus koskien yleiskäyttöisiä tekoälyjärjestelmiä ja perustamalleja koskevaa sääntelyä on oikeasuuntainen

Euroopan parlamentin muutosehdotusten mukaan perustamallien tarjoajien tulisi täyttää tietyt velvollisuudet koskien muun muassa järjestelmän aiheuttamien ennustettavien riskien vähentämistä, datan laatua ja hallintaa, teknistä dokumentaatiota ja laadunhallintajärjestelmää. Edelleen parlamentin esityksen mukaan, jos perustamalleja käytetään tekoälyjärjestelmissä, joiden tarkoituksena on tuottaa esimerkiksi monimutkaista tekstiä, kuvia, ääntä tai videota (ns. generatiivinen tekoäly), sen tarjoajan tulee täyttää tietyt lisävelvollisuudet. Näihin lisävelvollisuuksiin kuuluisi esimerkiksi velvoite julkaista tiivistelmä perustamallin kouluttamiseen käytetystä datasta, joka on suojattu tekijänoikeuslainsäädännön nojalla. Nämä parlamentin esittämät muutokset ovat oikeasuuntaisia.

Suomen tulisi kannattaa Euroopan parlamentin esitystä, jonka mukaisesti asetukseen tulisi säätää perustamalleille yksiselitteinen velvoite avoimesti kertoa, mitä tekijänoikeuden suojaamaa aineistoa on käytetty tekoälyn kouluttamiseen.

Parlamentin esityksen mukaisesti asetuksen artiklaan 28 b tulisi lisätä läpinäkyvyysvaatimus tekoälytoimijoille kertoa, mitä tekijänoikeudella suojattua aineistoa on käytetty tekoälyn kouluttamiseen. Velvoite on keskeinen, jotta oikeudenhaltijat voivat tehokkaasti hyödyntää tekijänoikeuden niille suomia oikeuksia.

Velvoite olisi myös linjassa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2014/26/EU tekijänoikeuden ja lähioikeuksien kollektiivisesta hallinnoinnista sekä usean valtion alueen kattavasta musiikkiteosten oikeuksien lisensioinnista verkkokäyttöä varten sisämarkkinoilla ("yhteishallinnointidirektiivi"), jonka 4 luvun 16 artiklan 1 kohdan mukaisesti

"Jäsenvaltioiden on varmistettava, että yhteishallinnointiorganisaatiot ja käyttäjät neuvottelevat oikeuksien lisensioinnista vilpittömässä mielessä. Yhteishallinnointiorganisaatioiden ja käyttäjien on annettava toisilleen kaikki tarvittavat tiedot".

Huoli siitä, että velvoitteiden täyttäminen voisi muodostua kohtuuttoman raskaaksi järjestelmien tarjoajille, on perusteeton etenkin, kun huomioidaan, että perustamalleja kehittävä teknologia-yhtiöt ovat pääsääntöisesti valtavat resurssit omaavia globaaleja digijättejä. Tarvittaessa velvoitteet olisi myös mahdollista porrastaa yrityksen koon mukaan samaan tapaan kuin digipalvelusäädöksessä ja digimarkkinasäädöksessä on tehty.

Käytöstä sopiminen edellyttää läpinäkyvyyttä - oikeudenhaltijoilla oltava myös käytännössä mahdollisuus kieltää käyttö

Euroopassa on pitkä perinne tekijänoikeuksien kollektiivisesta hallinnoinnista ja toimivat kollektiivisen lisensioinnin markkinat, myös digitaalisessa ympäristössä. Esimerkiksi Suomessa Teosto on lisensoinut edustamiensa sävelteosten käyttöä digitaalisten alustapalvelujen tarjoajille jo 2000-luvun ensimmäiseltä vuosikymmeneltä alkaen.

Oikeuksista sopimiselle tekoälysovellusten kehittämisessä on siis olemassa toimivat rakenteet. Tarvittaessa oikeuksien kattavuutta on mahdollista entisestään laajentaa ja tukea sopimuslisenssiratkaisuilla. Sopimuslisenssi ("extended collective licence") on myös Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin tekijänoikeudesta digitaalisilla sisältömarkkinoilla 2019/790EU (DSM-direktiivi) tunnustama keino lisenssien riittävän kattavuuden varmistamiseksi ja käyttäjän oikeusvarmuuden parantamiseksi. Toimivan lisensiointimarkkinan ehto on kuitenkin riittävä avoimuus ja läpinäkyvyys käyttäjien taholta. Tämä läpinäkyvyys ei nykyisessä tekoälykentässä toteudu. Siksi tarvitaan Euroopan parlamentin linjaamia lainsäädäntöratkaisuja.

Tekijänoikeus on perusluonteeltaan kielto-oikeus. Tähän kielto-oikeuteen viime kädessä pohjaa oikeudenhaltijan neuvotteluasema suhteessa käyttäjätahoon, kuten kansainväliseen digijättiin. DSM-direktiivin mukaisesti oikeudenhaltija voi kieltää tekstin- ja tiedonlouhinnan kaupalliseen tarkoitukseen, kuten tekoälyn kouluttamista varten. Riittävä läpinäkyvyyden vaatimus on oikeudenhaltijan keino varmistua kielto-oikeutensa toteutumisesta.

Kiinnitämme vielä valiokunnan huomiota hallitusohjelmaan, jossa todetaan **hallituksen edistävän tasapuolisia kilpailuedellytyksiä eurooppalaisten yritysten ja globaalisti toimivien digijättien välillä**. Euroopan parlamentin esittämissä muutoksissa koskien perustamallien avoimuuden ja läpinäkyvyyden velvoitteita, on nimenomaan kysymys tasapuolisten kilpailuedellytysten turvaamisesta yhtäältä eurooppalaisten luovien alojen yritysten ja toisaalta globaalien digijättien välillä.

Esitämme kunnioittavasti, että U-jatkokirjelmän sivun 3 kirjausta muutetaan seuraavasti (poistettava teksti on yliviivattu ja muutos **vahvennettu**):

*Euroopan parlamentin muutosehdotuksella perustamallien tarjoajille voitaisiin asettaa esimerkiksi velvollisuus julkaista tiivistelmä perustamallin kouluttamiseen käytetystä datasta, joka on suojattu tekijänoikeuksilla. Suomen mukaan kyseisen velvollisuuden suhdetta ja vaikutuksia voimassa olevaan tekijänoikeuksia koskevaan sääntelyyn tulisi arvioida tarkemmin huomioiden lähtökohta, että tekijänoikeuslainsäädäntöä **sovelletaan** tekoälyjärjestelmiin. Suomi pitää **kyseistä velvollisuutta erittäin tärkeänä. Lisäksi Suomi kiinnittää huomiota siihen**, että järjestelmien tarjoajien olisi mahdollista toteuttaa kyseinen velvoite käytännössä. ~~eikä velvoitteen täyttäminen olisi kohtuuttoman raskasta järjestelmien tarjoajille.~~*

Säveltäjän tekijänoikeustoimisto Teosto ry

Risto Salminen
Toimitusjohtaja

Antti Härmänmaa
Laki- ja kansainvälisten asioiden johtaja

Teosto on vuonna 1928 perustettu aatteellinen voittoa tavoittelematon yhdistys. Perustehtävänäme on mahdollistaa musiikin ammattimainen tekeminen ja käyttäminen. Teosto edustaa lähes 40 000 suomalaista musiikin tekijää ja kustantajaa.